

Григорій Якович Рудий,
доктор історичних наук,
учений секретар Сектору з координації наукових досліджень
Науково-організаційного відділу Президії
Національної академії наук України
(Київ, Україна)
ORCID: 0000-0002-4679-282X
e-mail: sknd@nas.gov.ua

**ГАЗЕТА «НОВА РАДА» ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ
І РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ
В 1917–1919 роках
(за матеріалами колекції рідкісних газет
відділу формування і використання газетних фондів
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського)**

Мета дослідження: на підставі джерелознавчого аналізу змісту київської газети «Нова Рада» 1917–1919 рр. з’ясувати інформативні можливості видання стосовно вивчення суспільно-політичного, економічного і культурного розвитку України періодів Центральної Ради, Української Держави, Директорії УНР. **Методологія і методика.** Методологічними підвалинами дослідження є принципи історизму, об’єктивності, системності. Для їхньої реалізації застосовано історико-джерелознавчий, проблемно-тематичний, порівняльний, хронологічний та кількісний методи. Здійснено систематизацію газетних публікацій, розкрито їхню тематику, зміст, індекс ціннісних орієнтацій, авторський склад, форми подання інформації. Автор виконав комплексне дослідження всіх номерів газети (понад 490, майже 3500 текстів). **Наукова новизна** полягає в тому, що дана розвідка є першим комплексним науково-методичним та історико-джерелознавчим дослідженням, в якому висвітлено загальні тенденції становлення і розвитку Українського державотворчого процесу в період 1917–1919 рр. крізь призму матеріалів газети «Нова рада». Також розроблено новаторський методологічний та методичний апарат студювання газетних публікацій як історичного джерела. **Висновки.** Комплексний аналіз тематичної спрямованості та жанрового розмаїття публікацій, складу авторів видання дозволили встановити роль «Нової Ради» у вивченні історії становлення української державності та національно-культурного відродження України, повніше розкрити діяльність Центральної Ради, Гетьманату та Директорії в революційну епоху, зокрема визначити позитивні та негативні сторони цих державних моделей. Газета «Нова Рада» зафіксувала історичний досвід засвоєння національних цінностей, який не втратив своєї актуальності щодо побудови Української державності на сучасному етапі. Перспективними є подальші розвідки з означеної проблеми через призму окремих періодичних видань.

Ключові слова: джерело, класифікатор тематичних блоків, індекс цінностей, авторський склад, газета «Нова Рада», державність, Українська Центральна Рада, Українська Держава, Директорія УНР.

Газета «Нова Рада» – орган Товариства українських поступовців, згодом – Української партії соціалістів-федералістів. Виходила щодня від березня 1917 р. до січня 1919 р. українською мовою в Києві. Спадкоємиця газети «Рада». Видавець – Товариство підмоги літературі, науці, мистецтву. Редактор – А. Ніковський. Крім матеріалів суспільно-політичного, економічного та міжнародного характеру, редакція надавала й інформацію науково-освітнього, літературного, бібліографічного змісту. Високий рівень видання забезпечувався потужним складом редакції, серед співробітників якої були М. Грушевський, Д. Дорошенко, С. Єфремов, М. Левицький, В. Леонтович, Ф. Матушевський, В. Науменко, В. Прокопович, С. Русова, Л. Старицька-Черняхівська, П. Христюк, С. Шелухін, П. Стебницький, М. Туган-Барановський, П. Холодний, К. Широцький, Б. Штейнгель, І. Чопівський, І. Степура, О. Шульгин, Г. Чупринка, А. Яринович та інші.

«Нова Рада» припинила свою діяльність після того, як Директорія УНР полишила Київ [1].

Актуальність комплексного дослідження київської газети «Нова Рада» 1917–1919 рр. зумовлена тим, що її матеріали всебічно ознайомлюють дослідника зі спектром ідей, поглядів на розвиток українського суспільства періоду Української революції. При цьому слід враховувати, що на зміст газети значною мірою вплинули політика видавця, редакції, історичні та політичні реалії того часу, цензурні обмеження. У період Гетьманату газета відображала стан Української партії соціалістів-федералістів як конструктивної опозиції до влади. Досі відсутнє комплексне дослідження матеріалів зазначеного видання.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що газета «Нова Рада» як історичне джерело має певне висвітлення в сучасній історіографії [2]. Однак узагальнюючого джерелознавчого дослідження матеріалів газети «Нова Рада» як кількісно, так і змістовно, передусім за предметно-тематичним аналізом газетних публікацій про розвиток Українського державотворчого процесу за доби Центральної Ради, Української Держави, Директорії УНР, ще не зроблено.

Джерельну базу студій становить збірка газет «Нова Рада» (1917–1919 рр.), що зберігається в колекції рідкісних газет відділу формування і використання газетного фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Мета дослідження: на підставі джерелознавчого аналізу змісту київської газети «Нова Рада» 1917–1919 рр. з'ясувати інформативні можливості видання щодо вивчення суспільно-політичного, економічного і культурного розвитку України періодів Центральної Ради, Української Держави, Директорії УНР.

Виклад основного матеріалу. Головним завданням аналізу газетних матеріалів було визначення класифікатора тематики видання. Автор виходив з того, що категорії обираються з текстів видання, які необхідно вивчити. З цією метою було опрацьовано зміст усіх номерів газети (понад 490, майже 3500 текстів). Це

дало змогу уникнути не тільки втрати цінної інформації про текст, але й поверхових і недостовірних оцінок його змісту.

За підсумками аналізу отримано класифікатор основних тематичних блоків видання:

- питання державності, спадщина царизму;
- становлення і діяльність органів державної влади в Україні;
- діяльність органів самоврядування, рад, політичних партій, громадських організацій;
- діяльність російських владних структур;
- селянське питання, земельна справа;
- робітничий рух;
- фінансово-економічна політика;
- військове будівництво, військова справа;
- правоохоронна, судова системи;
- міжнаціональні відносини;
- міжнародне життя;
- церковне життя;
- становлення і розвиток української початкової і середньої освіти;
- розбудова вищої школи, науки;
- розвиток української мови і літератури;
- розвій просвіти;
- розвиток української культури;
- охорона і збереження пам'яток історії та культури;
- розвиток видавничої справи.

Одним із ключових питань, що стояли перед автором, є визначення індексу цінностей змісту текстів. Незважаючи на спроби стандартизувати категоріальні цінності, це питання знову стоїть перед пресознавцем, який не може ігнорувати творення тих чи інших матеріалів видання. На нашу думку, при визначенні ціннісних категорій необхідно повною мірою враховувати зміст, характер і масштаб висвітлених подій. Виходячи з цих міркувань складено індекс цінностей текстів газети «Нова Рада»:

- свобода;
- автономія, федералізація, незалежність;
- демократія;
- відповідальність;
- патріотизм;
- професійність, компетентність;
- справедливість;
- правопорядок;
- орієнтація України до союзу з Росією, країнами Заходу.

Важливе значення для розуміння еволюції ціннісних орієнтацій суб'єкта громадської думки має з'ясування власне способу утворення цінностей. Автор, беручи до уваги зміст тексту, визначив такі критерії способу його утвердження:

- тільки декларуються свої цінності;
- декларуються свої цінності, але допускаються інші цінності;
- тільки засуджуються і спростовуються чужі цінності.

З огляду на викладене, доцільним також убачається простеження того, як співробітники газет оцінюють роботу тогочасних владних структур, органів місцевого самоврядування, рад, політичних партій, громадських організацій у соціально-політичному, соціально-економічному і національно-культурному процесах. Ця експертиза здійснювалася за такими показниками:

- позитивний;
- нейтральний;
- негативний.

Для успішного функціонування системи «видавець–редакція–повідомлення–читач» її третя ланка (повідомлення) має за змістом бути такою, щоб вплив повідомлення на аудиторію відповідав завданням видавця і редакції. Проте визначення ефективності інформаційно-пропагандистського впливу неможливе без дослідження форми подання газетного матеріалу. Виявлення жанрового представництва газети є досить непростю справою. Слід відзначити, що форми публікації матеріалів у «Новій Раді» дуже різноманітні. Серед них: офіційна інформація державних органів влади, матеріали конференцій і нарад, повідомлення інформантів, інформаційні повідомлення власне видання (хроніка, репортажі, кореспонденція), редакційні матеріали (передовиці, замість передовиць – редакційні статті), аналітичні матеріали (статті, нариси, рецензії), художньо-публіцистичні матеріали (фейлетони, вірші, оповідання), матеріали зворотного зв'язку (листи та дописи), бібліографія, реклама.

З огляду на викладене, інструментарій форми подання інформації виглядає так:

- допис, лист, звернення, закони, розпорядження, резолюції;
- кореспонденція, огляд преси;
- репортаж;
- хроніка;
- стаття, рецензія;
- інтерв'ю;
- нарис;
- фейлетон;
- оповідання;
- вірш.

Важливе значення має встановлення авторського складу зазначеного періодичного видання. На жаль, кадровий професійний склад редакції газети і

позаштатних авторів залишається недостатньо вивченим. Його дослідженню допоможе атрибуція газетних публікацій, що, безумовно, спричинить ряд висновків, зроблених пресознавцями на підставі побічної інформації, дасть змогу активно залучити той шар інформативного матеріалу видання, який поки ще не став предметом наукових студій.

Питання авторства в газеті є досить складним. У виданні не було усталеним поряд з прізвиськом надавати інформацію про соціальний статус автора допису. З різних причин, насамперед цензурних, багато публікацій анонімні, низка друкувалася під псевдонімами, деякі підписано ініціалами та збірними поняттями, наприклад: «Промисловець», «Просвітник», «Учитель», «Краєзнавець», «Земський працівник», «Перехожий» тощо. Іноді тут стає у пригоді власне текст коrespondенції, допису, листа, де досить часто розповідь відбувається від першої особи. Виходячи зі змісту текстів газети, складено такий інструментарій авторського складу:

- державні, політичні, військові, громадські діячі;
- учені, працівники наукових, культурно-освітніх установ;
- журналісти, письменники, працівники редакцій;
- інші дописувачі.

Результати статистичної обробки дозволили виявити: по-перше, індекс актуальних суспільно-політичних проблем, що виносилися на обговорення газетою «Нова Рада»; по-друге, – індекс цінностей, які нею декларувалися; по-третє, – способи і тенденції відбиття цим виданням сутності суспільно-політичної, економічної і культурної політики Центральної Ради, Української Держави, Директорії УНР, що й стало предметом спеціального дослідження.

Отримані дані дали змогу виявити рівень інформаційної насиченості газетних публікацій. Отож 344 публікації були присвячені питанням державності, спадщини царизму, 709 – проблемам становлення і діяльності органів української державної влади, 499 – роботі органів самоврядування, рад, політичних партій, громадських організацій, 356 – діяльності Тимчасового уряду, Ради народних комісарів, 164 – питанням селянського життя, 10 – робітничій тематиці, 209 – фінансово-економічній діяльності, 355 – проблемам військового будівництва, 208 – правоохоронним органам, 276 – міжнаціональним відносинам, 349 – проблемам міжнародної політики, 180 – питанням церковного життя, 300 – становленню національної початкової і середньої освіти, 70 – розвитку вищої освіти та науки, 80 – розвитку української мови і літератури, 116 – національній просвіті, 232 – українській культурі та мистецтву, 84 – питанням охорони і збереження пам'яток історії та культури, 279 – видавничій справі.

Наведені дані актуалізують проблематику, що була домінуючою на шпальтах «Нової Ради».

Визначено також масштаб подій і фактів, які висвітлювалися газетою. За підрахунками автора, найбільше матеріалів «Нової Ради» (2060) було присвячено загальнонаціональним проблемам у галузі політики, економіки, національно-культурного життя. Крім того, в щоденному виданні досить широко репрезентувалась інформація про події місцевого значення (316), в колишній Російській імперії (349), країнах Європи й Америки (176).

Результати статистичного опрацювання отриманих результатів дозволили виявити рівень індексу цінностей газетних текстів. Серед матеріалів – 856 публікацій з проблем відповідальності, 558 – автономії та федералізації, 212 – професійності, 201 – свободи, 146 – орієнтації України до союзу з демократичною Росією, 139 – патріотизму.

Отже, як свідчить аналіз, серед основних цінностей контенту газети слід назвати проблеми відповідальності, автономії, федералізації, суверенності, демократії, професійності, свободи.

Аналіз газетних матеріалів констатує їхню жанрову різноманітність: це, зокрема, – 732 дописи, листи, звернення, резолюції, директивні документи, 419 кореспонденцій і оглядів преси, 55 репортажів, 504 хронікальних матеріали, 940 статей, рецензій, нарисів, 50 фейлетонів, 2 оповідання, 25 віршів. Відповідно, за жанровою палітрою переважали хроніки, дописи, листи, звернення, резолюції, директивні документи, статті, рецензії, кореспонденції, огляди преси.

Результати статистичного опрацювання дозволили простежити кількісну та якісну динаміку авторських публікацій. Авторами 2005 публікацій є працівники редакції, журналісти і письменники, 675 – державні, громадські, політичні, військові діячі, 377 – учені, працівники освіти і культури, 188 – інші дописувачі.

Аналіз преси вказує на домінування публікацій, авторами яких були працівники редакції, журналісти, письменники, що свідчить про широку участь творчої інтелігенції в розбудові Української держави.

Отримані результати дозволили зробити висновок, що матеріали газети «Нова Рада» дають змогу всебічно простежити розвиток багатьох суспільних явищ, якнайповніше відтворити події політичного, соціально-економічного і культурного життя українського народу доби Центральної Ради, Української Держави, Директорії УНР.

Газетні публікації періоду Центральної Ради віддзеркалюють еволюцію української національної ідеї, наповнення її державницьким змістом, обґрунтування методів, шляхів і форм відновлення державності України. Їхніми авторами були такі відомі політичні і громадські діячі, як М. Грушевський [3], С. Єфремов [4], А. Ніковський [5], М. Могилянський [6], К. Широцький [7], В. Прокопович [8], Ф. Задніпровський [9], С. Шемет [10], П. Мазуркевич [11], О. Шульга [12], М. Туган-Барановський [13].

Значний масив газетних матеріалів відтворює конкретику й динаміку процесу переростання ідеї національно-територіальної автономії, а згодом федерації, до гасла самостійності України. Після соціального перевороту в жовтні 1917 р. у Петрограді та оголошення більшовицьким урядом війни Центральній Раді найбільшого поширення в газеті набула тема державного статусу України. Редакція газети постійно вміщувала матеріали про негативне ставлення Центральної Ради до більшовицького уряду РСФРР, про самовизначення України та її відокремлення від Росії. Отже, зі свідчень преси видно, як поступово в українському суспільстві ідея національно-територіальної автономії трансформувалася в ідею державної самостійності, що стала визначальною для українського національного руху.

На підставі аналізу матеріалів зі шпальт «Нової Ради» з'ясовано участь української громадськості у практичному втіленні в життя ідеї незалежної України. Відзначимо насиченість конкретною інформацією публікацій про утворення Центральної Ради, її перші політичні заходи та формування владних структур. Газета регулярно і докладно ознайомлювала суспільство з ходом підготовки і проведення численних військових, робітничих, селянських, просвітницьких з'їздів, виборів до всеросійських та українських установчих зборів. Також репрезентовано чимало матеріалів щодо позицій політичних партій, зокрема їхнього ставлення до парламентаризму.

Редакція газети активно інформувала про хід українізації державного управління в центрі й на місцях, аналізувала позитивні та негативні тенденції цього процесу.

Слід відзначити, що боротьбу за незалежність газета пов'язувала зі встановленням в Україні демократичного ладу, насамперед на програмних засадах Української партії соціалістів-федералістів.

У газеті «Нова Рада» є багато промовистих матеріалів, що розкривали особливості національно-визвольного руху в умовах гетьманського перевороту і державного будівництва в період Української Держави.

Друкований орган підтримував ті державотворчі заходи гетьманського уряду, що сприяли зміцненню національної державності, розвиткові української мови, освіти, науки і культури. Водночас на шпальтах газети чимало публікацій, спрямованих проти негативного впливу російських кадетів, монархістів, представників окупаційних військ в Україні на проведення послідовної національної внутрішньої і зовнішньої політики уряду гетьмана П. Скоропадського [14].

Газета зафіксувала полярність оцінок стосовно підсумків дискусії, що розгорнулася в умовах Директорії УНР відносно стану і майбутнього державницької моделі в Україні. Директорія визначила, що державне будівництво, на противагу радянській системі та європейському парламентаризмові, має базуватися на «трудоному» принципі. Цей захід Директорії, на думку газети, не сприяв

об'єднанню українських сил навколо самостійної державницької місії [15]. Поряд з цим, редакція газети в цілому позитивно оцінила державну місію Директорії щодо проголошення Соборності України, здійснення злуки між Українською Народною Республікою та Західноукраїнською Республікою [16].

Також у газеті наявні аналітичні публікації, в яких висвітлюються ідейні та організаційні суперечності відносно реалізації на практиці ідеї української соборності в умовах воєнних дій Польщі проти ЗУНР [17].

Багато місця в газеті відводилося ролі державних утворень у тогочасному соціально-економічному розвитку України. Це і пропаганда економічного добробуту відомих українських учених [18], і проведення земельної реформи в Україні [19], загострення продовольчої кризи [20], розвиток фінансово-грошової політики [21], започаткування селянських господарств фермерського типу [22].

Предметом пильної уваги «Нової Ради» в період Гетьманату стали ухвалення та хід реалізації основних економічних законів, особливості вирішення земельного питання, становлення фінансово-кредитної системи. Поряд з цим, у багатьох матеріалах висвітлювалися факти невдоволення народних мас економічною політикою гетьманського уряду, відновленням приватної власності на землю, поверненням землі поміщикам [23].

Газета також містила інформаційні повідомлення, здебільшого критичні, про економічні перетворення в Директорії [24].

Дослідження газетних матеріалів дає підстави для висновку, що неефективна соціально-економічна політика Центральної Ради, Гетьманату, Директорії, насамперед на селі, стала однією з найсуттєвіших причин поразки національно-визвольних змагань в Україні.

Здійснений нами аналіз доводить, що газета «Нова Рада» є важливим джерелом вивчення особливостей розвитку національно-культурного життя 1917–1919 рр. Так, становленню національної початкової і середньої школи було присвячено 300 дописів, розвитку української мови і літератури – 80, української освіти – 116, вищої школи і науки – 70, національного мистецтва – 232, видавничої справи – 279, охороні і збереженню пам'яток історії та культури – 84.

Слід окремо зупинитися на матеріалах, які віддзеркалювали спроби державних освітніх органів за доби Центральної Ради і Гетьманату українізувати шкільне життя. У рубриках «Українізація школи», «Треба учителів у село», «Питання про українські школи», «Шкільні справи», «Всеукраїнська учительська спілка» вміщувалися статті стосовно запровадження українознавства в початковій і середній школах, створення належних умов для розвитку національної освіти, конкретних заходів державних освітніх закладів щодо її реформування [25].

Результати аналізу газетних публікацій свідчать також про те, що одне з провідних місць у газеті з березня 1917 р. по грудень 1918 р. посідала тема відродження і розвою українського театрального і музичного мистецтва. Поряд з

матеріалами стосовно професійного мистецтва щоденне видання багато уваги приділяло діяльності товариства «Просвіта» з розвитку самодіяльних музичних і театральних колективів в усіх регіонах тогочасної України [26].

Публікації в «Новій Раді» свідчать про успішний розвиток української видавничої справи за доби Центральної Ради і Гетьманату, зокрема про започаткування українських видавництв, друкарень, книгарень. Рубрики «Література, наука, умілість і техніка», «Література і наука», «Нова книжка», «З літературної науки й умілості» постійно інформували читачів про новинки художньої, наукової, науково-популярної та суспільно-політичної літератури, підручників для учнів початкової і середньої школи. Дописи характеризувалися конструктивною критикою, надавали інформацію про авторів, зміст літератури, час і місце видання [27].

У газетних матеріалах відбилосся прагнення до розширення сфери українського друкованого слова, підвищення ролі періодики в розв'язанні політичних, соціально-економічних, національно-культурних завдань суспільства. У рубриках «Передова» і «Замість передової» оприлюднювались оглядові статті з обґрунтуванням позицій газети з питань суспільно-політичного, міжнародного і культурного життя. У рубриці «З газет та журналів» публікувалися відомості про діяльність тогочасних друкованих органів, їхнє спрямування, зміст окремих номерів [28].

Наукова новизна запропонованої статті полягає в тому, що актуалізована та розв'язана в ній проблема досі не була предметом спеціального розгляду. Це перше комплексне науково-методичне та історико-джерелознавче дослідження, в якому вивчено загальні тенденції становлення і розвитку Української державності в період 1917–1919 рр. через призму матеріалів газети «Нова рада». Також нами запропоновано новаторський методологічний і методичний апарат студіювання газетних публікацій як історичного джерела.

Висновки. Здійснене дослідження засвідчує, що газета «Нова Рада» широко і всебічно висвітлювала розвиток суспільно-політичного, соціально-економічного і культурного життя в період Центральної Ради, Української Держави, Директорії УНР. Аналіз газетних публікацій 1917–1919 рр. надає науковцям значний емпіричний матеріал для вивчення історії Української революції, адже газета містить переважно первинну інформацію. За жанровою ознакою в «Новій Раді» переважали статті, кореспонденції, хроніка, авторами яких були відомі державні, політичні, громадські і культурні діячі України.

Колекція рідкісних газет відділу формування і використання газетних фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського зафіксувала для прийдешніх поколінь історичний досвід розбудови Української державності. Там чимало повчальних уроків, які досі не втратили своєї актуальності. Отож перспективними вбачаються подальші розвідки з означеної проблеми через призму окремих періодичних видань.

Список використаних джерел

1. Газети України 1917–1920 років у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : кат. / авт.-уклад.: О. А. Вакульчук (керівник); редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін. Київ : НБУВ, 2014. С. 189; Преса України: Газети 1917–1920 рр. : бібліогр. покажч. / уклад. Г. Я. Рудий. Київ, 1997. С. 49.
2. Сурай Ю. З історії газети «Нова Рада» (1917 р.) // Записки історичного факультету Одеського державного університету. 1995. Вип. 1; Денисенко А. Газета «Нова Рада» за духовне і національне відродження українського народу, його державності // Українська демократична революція 1917–1918 років: матер. наук.-теор. конф., 17 квітня 1992 р. Київ, 1992; Денисенко В. Трибуна вільного слова // Історичний календар – 97. Київ, 1996. Вип. 3.; Т. 7.
3. Грушевський М. Повороту нема // Нова Рада, Київ. 1917. 30 березня.
4. Єфремов С. На порозі майбутнього // Там само. 25 березня; Його ж. Поворот до ладу // Там само. 28 травня.
5. Ніковський А. Уміркованість над міру // Там само. 30 квітня.
6. Могиланський М. На свіжу воду // Там само. 5 липня.
7. Широцький К. Кращі вперед // Там само. 21 вересня.
8. Прокопович В. Наша повинність // Там само. 1918. 28 лютого.
9. Задніпровський Ф. Чого нам дуже треба // Там само. 1917. 21 грудня.
10. Шемет С. Коли стара влада піде? // Там само. 1918. 10 березня.
11. Мазюкевич П. На руїнах ідеї // Там само. 25 березня.
12. Шульга О. Українська самостійна держава: федералізм // Там само. 4 квітня.
13. Туган-Барановський М. Федералізм і державний суверенітет // Там само. 21 жовтня.
14. Олександрович М. Монархісти та республіканці // Там само. 1918. 25 липня; Ніковський А. В стані небезпеки // Там само. 1 серпня; Колодуб В. Вже не криються // Там само. 10 серпня; Кушнір М. Національна справа на Україні // Там само. 18 серпня; Єфремов С. Скоропадщина // Там само. 1919. 1, 3, 11 січня.
15. Красний Л. Трудовий конгрес чи Національний конгрес // Там само. 1919. 25 січня.
16. Ніковський А. Трудовий конгрес // Там само. 19, 21 січня.
17. Польсько-українські стосунки // Там само. 19, 21 січня.
18. Мацієвич К. Коло земельного маніфесту // Там само. 1917. 19 листопада.
19. Кушнір М. Земельна справа на Україні // Там само. 13, 19 липня.
20. За хлібом насущним // Там само. 24 липня; Ціна на хліб та цукор // Там само. 10 серпня; Продовольчий кризис // Там само. 22 вересня.
21. Українські гроші // Там само. 24 липня.
22. Мацієвич К. Соціалізація землі на Україні // Там само. 1918. 12 січня, 16 березня, 3 квітня.
23. Чаговець Є. До земельного питання // Там само. 27 серпня; Старі господарі повертаються // Там само. 3 жовтня; Кушнір М. Хлібороби власники і хлібороби

демократи // Там само. 16 жовтня; Його ж. Хлібороби власники та «Протофіс» // Там само. 27 жовтня; Його ж. Хлібороби власники та поміщицьке землеволодіння // Там само. 3 листопада; Політика в земельній справі // Там само. 14 листопада.

24. Закон про землю в Українській Народній Республіці // Там само. 12 січня.

25. Український педагогічний з'їзд // Там само. 1917. 7 квітня; Русова С. Єднання вчителів // Там само. 20 квітня; Її ж. Патріотизм у вихованні. 1918. 25 липня; Василенко М. Від попечителя Київської шкільної округи // Там само. 20 квітня; Про українізацію шкіл // Там само. 26 серпня; Оляничук М. Всеукраїнське учительське товариство // Там само. 7 листопада; Українознавство в середній школі // Там само. 26 липня; Українські дисципліни в середній школі // Там само. 10 серпня; Стебницький П. Державна мова // Там само. 20 вересня.

26. Київська «Просвіта» // Там само. 1917. 17 квітня; Любинський М. Просвіта на Поділлі // Там само. 28 травня; Немировський О. На батьківщині М. В. Лисенка // Там само. 27 липня; Єфремов С. З живого джерела. Про зближення культур // Там само. 12 серпня; Ішунін М. Під гаслом «Просвіти» // Там само. 18 серпня; 3 діяльності «Просвіти» на Полтавщині // Там само. 30 серпня; Старий В. Театр і музика // Там само. 26 вересня; Робітничий театр // Там само. 4 жовтня; Василенко А. Театр і музика // Там само. 8 грудня; Концерт українських кантів // Там само. 1918. 24 березня; Старий В. Закриття сезону в театрі Садовського // Там само. 14 травня; В справі театральної термінології // Там само. 31 травня; Молодий театр // Там само. 2 червня; Якименко М. «Просвіти» на Україні // Там само. 9 серпня.

27. Література // Там само. 1917. 29 березня; Цегельський І. Справи журнальні // Там само. 30 квітня; Безграмотний буквар // Там само. 25 червня; Нова книжка О. Олеса // Там само. 19 вересня; Література, наука. Нові книжки // Там само. 6 жовтня; Бібліографія // Там само. 8 грудня; Література, наука. Бібліографія // Там само. 1918. 10 березня; Українські книжки // Там само. 13 травня; Дорошенко Д. Бібліографія // Там само. 19 травня; Біобібліографія. І. Огієнко. Українська граматики // Там само. 20 червня; Літературні зшитки // Там само. 14 вересня; По Україні. Життя Поділля // Там само. 1 грудня; Нові видання. «Сонячні кларнети» П. Тичини // Там само. 1919. 12 січня.

28. 3 газет та журналів. Ще про український полк // Там само. 1917. 21 квітня; Дорош С. Земська преса на Україні // Там само. 19 травня; 3 газет та журналів. Курс рубля // Там само. 6 вересня; Єфремов С. Репортер «Киевской мысли» про українське питання // Там само. 17 жовтня; 3 газет та журналів. По виборах // Там само. 8 грудня; 3 газет та журналів. Під більшовицькою довбнею // Там само. 30 грудня; Ніковський А. Провокація «Рабочей жизни» // Там само. 1918. 10 березня; Про що мовчать київські газети // Там само. 31 травня; Кушнір М. Росіяне в Україні // Там само. 3 вересня.

Hryhorii Rudyi,

Doctor of Historical Sciences (Doc. Hab. in History),

Scientific Secretary of the Unit for the Research Coordination

*Scientific Management Department
of Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
ORCID: 0000-0002-4679-282X
e-mail: sknd@nas.gov.ua*

Nova Rada newspaper as source on history of formation and development of Ukrainian state-building process in 1917–1919 (based on materials of collection of rare newspapers of department of formation and use of newspaper fonds of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine)

The goal of the research is to determine the informative potential of source studying of the socio-political, economic and cultural development of Ukraine during the periods the Central Rada, Ukrainian State and the Directory of Ukrainian People's Republic on the basis of source analysis of the materials of Kyiv newspaper "Nova Rada". **Methodology and method.** Methodological background of the research are the principles of historicism, objectivity and systematic. There were used source-historical, comparative, chronological and quantitative research methods for their implementation. **Scientific novelty** is that the proposed work was not a subject of the special comprehensive studies. This is a first complex scientific-methodological and source-historical research, which discovered the common tendencies of formation and development of Ukrainian statehood with a help of newspaper's "Nova Rada" materials. There were also established methodological and method staff of the studying of the press as a historical source. Based on the comprehensive characterization of newspaper materials, it is proved that the "Nova Rada" newspaper of 1917–1919, given the specific socio-political conditions in which it functioned, its ideological orientation, is an important systematized-chronological source for studying socio-political, economic and spiritual life of the Ukrainian society of the revolutionary period. **Conclusions.** A comprehensive analysis of the thematic focus and genre diversity of publications, their expertise, the composition of the authors of the publication made it possible to establish its role in studying the history of the formation of Ukrainian statehood and the national and cultural revival of Ukraine, to more fully reveal the activities of the Central Rada, Hetmanat and the Directory in the revolutionary era, the positive and negative sides of these state models. The newspaper "Nova Rada" recorded the historical experience of assimilation of national values and many instructive lessons that have not lost their relevance for the construction of Ukrainian statehood at present. Further researches of this topic through the vision of the separate periodicals have a good prospect.

Key words: source, classifier of thematic blocks, value index, authorship, Nova Rada newspaper, statehood, Ukrainian Central Rada, Ukrainian State, Directory, Ukrainian People's Republic.

*Стаття підготовлена 12 лютого 2021 року;
подана до друку 17 лютого 2021 року.*